

Onderwijs- zorgarrangementen in Twente en elders

Maart 2021

Onderwijszorgarrangementen in Twente en elders

Definitieve rapportage

In opdracht van:

**Twentse
Transformatie**

Ontwikkeltafel zorgintensief
Ter attentie van: OZJT/Samen 14, ontwikkeltafel
Onderwijs - Zorg

Inhoud

Voorwoord	4
Leeswijzer	5
H1 Inleiding	6
1.1 Twentse Transformatie	6
1.2 Collectief arrangeren	6
H2 Onderwijs-zorgarrangementen	7
2.1 Wat is een onderwijs-zorgarrangement?	7
2.2 Toeleiding en financiering	8
H3 Voorbeelden Twente	12
3.1 Enschede	12
3.2 Hengelo	15
3.3 Almelo	17
3.4 Hellendoorn	18
3.5 Oldenzaal	19
H4 Voorbeelden Nederland	22
4.1 Almere	22
4.2 Amsterdam	25
4.3 Rotterdam	28
4.4 Utrecht	30
4.5 Zuid-Limburg	33
4.6 Overzicht voorbeelden praktijk	35
H5 Succesvolle samenwerking	36

Voorwoord

De regio Twente staat, net als veel andere regio's van Nederland, voor een flinke uitdaging. Onze organisaties – gemeenten, onderwijs en jeugdhulpaanbieders – hebben het gezamenlijk verlangen om door meer samenwerking, de hulpverlening aan kinderen binnen het speciaal onderwijs (cluster 3 en 4) beter te organiseren. Hiermee verbeteren we het ondersteuningsaanbod binnen de school, kan de hulp efficiënter worden ingezet en draagt het bij aan de ontwikkeling van onze kinderen en jeugdigen.

Dat is geen eenvoudige opgave. Vanuit diverse wetten (denk aan de jeugdwet, de wet maatschappelijke ondersteuning en de wet langdurige zorg) worden kinderen en hun gezinnen zo goed mogelijk geholpen. Hierbij zoekt iedere gemeente in de regio de samenwerking met het onderwijs om de hulp rond het kind goed op elkaar te laten aansluiten. Dat betekent dat veel scholen (met name de scholen voor speciaal onderwijs) met zo'n 40 of soms wel meer hulpverleners / instanties te maken hebben. Hierbij wordt de extra hulp in de school meestal per leerling individueel beschikt en ingezet.

Twente heeft binnen diverse subregio's en op diverse scholen dit beleid weten te doorbreken. Misschien wel omdat Twente met een beetje lef, veel uithoudingsvermogen en het opzoeken van de wettelijke grenzen, tot een andere manier van organiseren is gekomen wat in Nederland nog niet gewoon is. Op verschillende plekken beschikken we de hulp nu niet meer individueel, maar zetten we verschillende vormen van collectief arrangeren in. Dit doen we samen met veel partijen, waaronder onze eigen 14 Twentse gemeente, onze jeugdhulpaanbieders, de 34 zorgintensieve scholen, een onderzoeksbureau en de ministeries OCW en VWS.

Met dit collectief arrangeren beoogt Twente de grote hoeveelheid financiële potjes terug te brengen naar één centrale geldpot binnen de speciaal onderwijslocaties. We merken bij iedere pilot dat dit voor zowel de school, de ouders, als de leerling beter werkt. Het is een proces van een lange adem, waarbij onze verschillende subregio's zich in hun eigen tempo ontwikkelen. De nieuwe manier van het inzetten van hulp en ondersteuning geeft energie en we zien het positieve effect op onze scholen.

Voorliggend rapport geeft u een kijkje in interessante pilots én de Twentse keuken. Het schetst een beeld op ontwikkelingen die gaande zijn en de mooie stappen die zijn gezet om te komen tot nieuwe onderwijs-hulp en ondersteuning combinaties. Natuurlijk zijn we er nog niet en we gaan gestaag door met deze ontwikkeling, maar we mogen trots zijn op het tussenliggende resultaat. Met onze kennis en ervaringen helpen we ook graag anderen verder. Dat kan door contact te leggen met onze scholen en gemeentes. Veel leesplezier!

Met vriendelijke groet,
De bestuurlijke kartrekkers van de ontwikkeltafel onderwijs-zorg

Hilde Berning, wethouder onderwijs gemeente Tubbergen
Marian Oosterbroek, bestuurder Jarabee
Harry Gerichhausen, bestuurder SOTOG

Leeswijzer

In deze rapportage leest u meer over onderwijs-zorgarrangementen in Nederland. In hoofdstuk 1 wordt de aanleiding voor de rapportage beschreven, in hoofdstuk 2 wordt duidelijk wat onderwijs-zorgarrangementen zijn. Er is in dit hoofdstuk expliciet aandacht voor de verschillende financieringsvormen en uitvoeringsvarianten. Hoofdstuk 3 licht vervolgens de voorbeelden van onderwijs-zorgarrangementen uit de regio Twente toe. De focus ligt op het doel, de doelgroep, de uitvoerbaarheid, financierbaarheid en de haalbaarheid. In hoofdstuk 4 leest u over voorbeelden uit andere regio's in Nederland. Tot slot komen in hoofdstuk 5 de aandachtspunten met betrekking tot het opzetten van een onderwijs-zorgarrangement aan bod.

H1 | Inleiding

1.1 Twentse Transformatie

In de regio Twente werken partners vanuit jeugdhulp, gemeenten, organisaties binnen het gedwongen kader en het onderwijs samen, met als drijfveer dat ieder kind perspectief op een mooie toekomst verdient. Vanuit dit perspectief zijn drie ontwikkeltafels ingericht om gezamenlijk te komen tot een transformatie in het jeugddomein: de Twentse Transformatie. De ontwikkeltafel 'In Twente groeit de jeugd op tot volwassene met perspectief op een goed leven' kent vijf thema's die centraal staan gedurende het gehele proces. Een van die thema's is 'zorgintensief'. In dit thema wordt gewerkt aan het verbinden, versterken, verbreden en ontwikkelen van initiatieven gericht op zorgintensieve scholen. Het doel opgesteld door deze ontwikkeltafel is dat alle kinderen binnen de regio Twente vanuit een passend financieel construct op een onderwijslocatie dezelfde soort zorg en ondersteuning kunnen krijgen, passend bij de desbetreffende locatie.

Om dit doel te bereiken wil de ontwikkeltafel zorgintensief onder andere inventariseren welke ontwikkelingen er zijn, zowel binnen als buiten de regio Twente, op het gebied van onderwijs-zorgarrangementen voor zorgintensieve scholen.

1.2 Collectief arrangeren

In de afgelopen jaren zijn verschillende initiatieven ontstaan om de ondersteuning voor jeugdigen thuis en op school beter op elkaar af te stemmen. Voorbeelden van deze initiatieven zijn: het afgeven van langere indicaties, werken met minder jeugdhulpaanbieders en het inzetten van collectieve instrumenten in de scholen. Deze initiatieven zijn opgezet om te komen tot een manier om collectief te arrangeren. Collectief arrangeren houdt in dat leerlingen niet meer allemaal apart een beschikking ontvangen, maar dat een (deel van een) populatie, in dit geval leerlingen van één school, onder één collectief arrangement valt. Vanuit dat arrangement kunnen alle leerlingen binnen de groep extra ondersteuning ontvangen.

H2 | Onderwijs-zorgarrangementen

In dit document delen we een aantal voorbeelden van onderwijs-zorgarrangementen. Het is daarbij van belang om te weten dat daarin veel verschillende vormen bestaan. Er zijn verschillen in de manier waarop het onderwijs-zorgarrangement is ingericht, welke afspraken er gemaakt zijn rondom de samenwerking en welke keuzes er gemaakt zijn omtrent de financiering.

2.1 Wat is een onderwijs-zorgarrangement?

Een onderwijs-zorgarrangement is er voor kinderen die naast ondersteuning in het onderwijs ook jeugdhulp en/of zorg nodig hebben. Zonder jeugdhulp en/of zorg kunnen zij zich niet optimaal, fysiek en mentaal, ontwikkelen. Bij een onderwijs-zorgarrangement werken kind en ouders samen met onderwijs, jeugdhulp en/of zorg. Het uitgangspunt van onderwijs-zorgarrangementen is om de reguliere onderwijsontwikkeling van een kind te ondersteunen, om zo de continuïteit van de schoolloopbaan te bevorderen. Dit is altijd maatwerk: de behoefte van een leerling of groep leerlingen bepaalt de aard van het arrangement (Nederlands Jeugdinstituut¹).

Een onderwijs-zorgarrangement heeft dus als doel om, op basis van een integraal ontwikkelingsperspectief en een daarop afgestemd ondersteuningsaanbod, op school, thuis en in de vrije tijd de schoolloopbaan en de brede ontwikkeling van kinderen te bevorderen. Er kan daarbij onderscheid worden gemaakt tussen individuele en collectieve onderwijs-zorgarrangementen. Een individueel onderwijs-zorgarrangement is een arrangement voor één leerling waaraan doelen en voorwaarden voor de desbetreffende leerling zijn gekoppeld. Van een collectief onderwijs-zorgarrangement is sprake wanneer onderwijs en zorg samen een aanbod genereren waarvan groepen leerlingen gebruik kunnen maken.

Voorbeeld

Individueel arrangement: een leerling die individuele begeleiding nodig heeft onder schooltijd in met name vrijere situaties (buiten spelen, gym), om gedragsproblemen te voorkomen.

Collectief arrangement: een speciale klas waarin onderwijs wordt geboden aan leerlingen van 4 tot 7 jaar die ernstige gedrags- en/of ontwikkelingsproblemen ervaren en waarbij het onderwijsperspectief nog onduidelijk is.

¹ <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Onderwijs-zorgarrangementen/Definitie-van-een-onderwijs-zorgarrangement>

2.1.1. Functies

Een onderwijs-zorgarrangement heeft één of meerdere functies²: terugleiden, opbouwen, versterken, aanpassen en doorleiden. Het brengen van jeugdhulp in de school valt onder andere onder de functie versterken.

De vijf functies van een onderwijs-zorgarrangement zijn:

1. **Versterken:** bij versterken is een onderwijs-zorgarrangement erop gericht om kinderen en jongeren goed te laten functioneren binnen het onderwijs, door bijvoorbeeld extra ondersteuning in de klas te bieden.
2. **Terugleiden:** er is sprake van terugleiden wanneer een arrangement bedoeld is om kinderen en jongeren die zijn uitgevallen weer terug in het onderwijs te krijgen. Terugleiden heeft als doel de leerlingen klaar te maken voor een onderwijsleersituatie of leerwerktraject.
3. **Opbouwen:** een arrangement dat gericht is op kinderen en jongeren die nog nooit of niet langdurig hebben deelgenomen aan onderwijs. Voor hen geldt dat ze het volgen van onderwijs rustig opbouwen, omdat zij niet direct volledig kunnen instromen.
4. **Aanpassen:** er is sprake van aanpassen als er voor leerlingen een aangepaste onderwijssituatie wordt gecreëerd. Hierbij wordt de onderwijssituatie zo aangepast dat het voor leerlingen mogelijk wordt om binnen een veilige en vertrouwde setting onderwijs te volgen. Een anti-klas is hier een voorbeeld van.
5. **Doorleiden:** deze arrangementen ondersteunen leerlingen bij breukvlakken in de schoolloopbaan en de overgang naar arbeid of dagbesteding. Zonder deze ondersteuning lukt het deze leerlingen niet/onvoldoende om deze stappen te zetten.

Op dit moment is de ontwikkeling van onderwijs-zorgarrangementen in een beginstadium en worden de verschillende mogelijkheden nader verkend binnen verschillende regio's en gemeenten in Nederland. De bovengenoemde functies worden op dit moment het meest gebruikt, maar er zijn ongetwijfeld ook onderwijs-zorgarrangementen in ontwikkeling met andere functies. Ervaringen met en onderzoek van de onderwijs-zorgarrangementen gaan in de toekomst meer inzicht geven.

2.2 Toeleiding en financiering

Om een onderwijs-zorgarrangement te kunnen aanbieden zijn er afspraken nodig tussen gemeenten, scholen, zorgaanbieders en samenwerkingsverbanden. Dit betreffen afspraken over de toeleiding tot een onderwijs-zorgarrangement, maar ook over de financiering. Een onderwijs-zorgarrangement wordt gefinancierd vanuit verschillende financieringsstromen. Het gaat hierbij om middelen van:

² <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Onderwijs-zorgarrangementen/De-vijf-functies-van-onderwijs-zorgarrangementen>

- scholen en schoolbesturen (lumpsum);
- samenwerkingsverbanden (budget extra ondersteuning vanuit Wet Passend Onderwijs);
- gemeenten (onder andere jeugdhulp vanuit de Jeugdwet);
- overige financiers, zoals zorgverzekeraars en zorgkantoren (hulp vanuit de Wet langdurige zorg en zorgverzekeringswet).

Er bestaat daarbij een grijs gebied tussen wat hoort binnen de Wet Passend Onderwijs en de Jeugdwet. Grofweg kan het volgende onderscheid gemaakt worden: extra ondersteuning die primair is gericht op het leerproces, is de verantwoordelijkheid van de school. Is extra ondersteuning op de bredere ontwikkeling van het kind of ter ondersteuning van het gezin nodig, dan is de gemeente verantwoordelijk. Dit is met name van toepassing als het gaat om doelen gericht op gedrag en opvoeding. Onderwijs-zorgarrangementen waarbij (specialistische) jeugdhulp een plek krijgt in de school komt vaak voor rekening van de gemeente. Die is immers verantwoordelijk voor het bieden van jeugdhulp. Iedere partij heeft een rol vanuit zijn eigen, wettelijke verantwoordelijkheid. Deze verschillende financierings- stromen en de wettelijke kaders en het grijze gebied maken dat het belangrijk is om met elkaar afspraken te maken over hoe er met dit grijze gebied wordt omgegaan.

2.2.1 Organisatie en financieringsvormen

De gemeente kan onderscheid maken in de manier waarop zij de jeugdhulp in de school organiseert:

2 varianten van organiseren die voor gemeenten van toepassing kunnen zijn:

1. Een **subsidie** wordt verstrekt door de gemeente voor het uitvoeren van bepaalde activiteiten. Er wordt geen opdracht verleend waarbij de diensten afgedwongen kunnen worden. De opdrachtgever financiert activiteiten die een partij al ontplooit of wil ontplooiën.
2. Bij **inkoop** wordt er een opdracht gegeven van opdrachtgever naar opdrachtnemer. De opdrachtgever betaalt voor de geleverde diensten. Op basis van de overeenkomst die wordt aangegaan kunnen diensten worden afgedwongen.

Naast de verschillende vormen van opdrachtverstrekking zijn er ook verschillende vormen van uitvoering waar bekostigingsmodellen uit voort komen. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen drie verschillende uitvoeringsvarianten (Zorginstituut, 2017)³, waarin gekeken wordt naar betaling voor tijd of resultaten:

1. Taakgerichte uitvoering

Er is een afspraak tussen gemeente en zorgaanbieder over een taak of opdracht voor een (deel)populatie. Hierbij is er geen verantwoording op individueel niveau nodig. De zorgaanbieder bepaalt zelf hoe de taak wordt ingevuld.

2. Inspanningsgerichte uitvoering (PxQ)

Er is een afspraak tussen gemeente en zorgaanbieder over het leveren van een specifiek product of dienst. Dit product of dienst wordt binnen een afgesproken tijdseenheid tegen een bepaald tarief geleverd.

3. Outputgerichte uitvoering

Er is een afspraak tussen gemeente en zorgaanbieder over het leveren van een prestatie tegen een vast bedrag. De manier waarop deze prestatie wordt behaald wordt niet vastgelegd.

Waar betaal je voor? ⁴	Op welk niveau geef je een aanbieder mandaat om zorg te verlenen?	
	Populatie	Individueel
Tijd	Functiebekostiging <i>Taakgerichte uitvoering</i>	Productiebekostiging <i>Inspanningsgerichte uitvoering</i>
Resultaat	Populatiebekostiging <i>Taakgerichte uitvoering</i>	Resultaatbekostiging per cliënt <i>Outputgerichte uitvoering</i>

De onderwijs-zorgarrangementen die in het volgende hoofdstuk besproken worden, worden veelal gefinancierd volgens een taakgerichte bekostiging, omdat ze gericht zijn op een populatie. Er zijn hierin twee varianten:

³ Zorginstituut (2017), Handreiking Uitvoeringsvarianten iWmo en iJw.
[file:///C:/Users/eygn23993/Downloads/Handreiking%20Uitvoeringsvarianten%20iWmo%20en%20iJw%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/eygn23993/Downloads/Handreiking%20Uitvoeringsvarianten%20iWmo%20en%20iJw%20(1).pdf)

⁴ VNG (2015), Factsheet bekostigingsmodellen en uitvoeringsvarianten.
https://vng.nl/sites/default/files/201509121_factsheet_bekostigingsmodellen.pdf

-
1. De jeugdhulpaanbieder krijgt een budget voor het leveren van jeugdhulp aan een specifieke doelgroep (leerlingen op scholen voor (voortgezet) speciaal (basis) onderwijs). Het budget is vastgesteld op basis van verwachte kosten. Dit wordt ook wel populatiebesteding of lumpsum genoemd.
 2. De gemeente bekostigt de inzet van een jeugdhulpprofessional in de school. Een school krijgt een vast aantal fte ter beschikking, ongeacht het daadwerkelijke gebruik ervan. De inschatting van benodigde fte is gedaan op basis van ondersteuningsbehoeften in voorgaande jaren. Dit wordt ook wel functiebesteding genoemd.

H3 | Voorbeelden Twente

3.1 Enschede

3.1.1 Achtergrondinformatie

In Enschede is er altijd een goede samenwerking geweest tussen de gemeente en het onderwijs. Toen in 2015 de jeugdhulp bij de gemeente werd belegd, werden er kansen gezien om de samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs meer aan elkaar te verbinden. Na werkbezoeken aan Denemarken en Almere is het besluit genomen om ook in Enschede een pilot te starten met onderwijs-jeugdhulp-arrangementen (OJA's). Scholen die deelnemen aan de pilot verzorgen in samenwerking met een door hen gekozen jeugdhulpaanbieder alle ondersteuningsvragen van leerlingen en ouders omtrent opvoeding en gedrag.

3.1.2 Doel en doelgroep

Het doel van de pilot is tweeledig. De gemeente wil de ondersteuning voor kinderen en ouders beter maken door eerder en sneller passende hulp te bieden, zowel op school als thuis. Daarnaast wil ze ook de uitgaven voor jeugdhulp verminderen. Aan de pilot doen in totaal zes scholen voor (voortgezet) speciaal (basis)onderwijs en praktijkonderwijs mee.

Deze scholen worden voor de meerderheid bezocht door leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, zowel op school als in de thuissituatie.

Overzicht

1. 955 leerlingen
2. Zes scholen
3. Speciaal basisonderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 3 en 4, praktijkonderwijs.
4. Investering ca. 10% van het totale jeugdhulpbudget*

3.1.3 Uitvoerbaarheid

De pilot is in september 2018 gestart. In eerste instantie is afgesproken dat de pilot drie jaar zou lopen. In december 2019 is besloten om de pilot in totaal vijf jaar te laten lopen, zodat er voldoende tijd komt om de OJA's echt een kans te geven en te zien of en welke resultaten er zijn. Op de scholen waar gewerkt wordt met een OJA, wordt samengewerkt met één hoofdaanbieder van jeugdhulp. De scholen hebben zelf de keuze gemaakt met welke hoofdaanbieder zij graag willen werken. De hoofdaanbieder verzorgt alle jeugdhulp die de leerlingen op de desbetreffende school nodig hebben. Dit betreft zowel laagdrempelige jeugdhulp, zeer complexe, intensieve jeugdhulp als gedwongen jeugdhulp. Indien de hoofdaanbieder zelf de zorg niet kan verlenen, wordt er gekeken welke onderaanbieder de jeugdhulp wel kan bieden.

* Dit percentage geeft een indicatie en is vooral bedoeld om gevoel te geven aan grootte van investering.

Ouders en leraren kunnen bij vragen en zorgen omtrent de ontwikkeling van een kind terecht bij de jeugdhulpverlener in de school. Samen bekijken ze met de leerling welke hulp passend en noodzakelijk is en hoe die hulp vorm te geven is.

Er zijn mogelijkheden om in de school groepsbehandeling te volgen met meerdere kinderen met gelijksoortige hulpvragen, maar individuele gesprekken met ouders in school of thuis behoren ook tot de mogelijkheden. Ouders zijn niet meer genoodzaakt om eerst naar de gemeente te gaan voor een beschikking.

3.1.4 Financiering

In eerste instantie heeft de gemeente Enschede in samenwerking met de scholen geïnventariseerd wat de feitelijke uitgaven voor jeugdhulp waren in het jaar 2016. Op basis van deze uitgaven is een deel van het totale jeugdhulpbudget van de gemeente Enschede in de vorm van een subsidie beschikbaar gesteld aan de hoofdaanbieder per school. Dit is een taakgerichte financiering, populatie-bekostiging. Omdat onder andere bleek dat het leerlingenvolume op OJA-scholen was gestegen en het genomen vertrekpunt, uitgaven in 2016, niet reëel en houdbaar was, is ervoor gekozen om met terugwerkende kracht het jaar 2018 als uitgangspunt te nemen. De samenwerking tussen jeugdhulp, gemeente en onderwijs is op basis van vertrouwen. Er is geprobeerd om de jeugdhulp-aanbieder zo min mogelijk te laten verantwoorden, zodat ze alle aandacht kunnen richten op het bieden van hulp aan de kinderen.

De subsidiegelden zijn bedoeld voor leerlingen woonachtig in de gemeente Enschede. Voor leerlingen die woonachtig zijn in andere gemeenten moet een individuele beschikking aangevraagd worden, tenzij ze gebruikmaken van het groepsaanbod. Gedurende de vijf jaar dat de gemeente de pilot subsidieert, wordt het jaarlijkse bedrag dat de hoofdaanbieders ontvangen minder.

Er is geen financiële bijdrage vanuit het onderwijs voor het bekostigen van de pilot. De scholen hebben aan de gemeente laten weten hier geen financiering voor te hebben. Ze proberen echter wel op hun eigen manier een bijdrage te leveren aan het laten slagen van de pilot, door bijvoorbeeld ruimte beschikbaar te stellen voor de jeugdhulpverlening.

3.1.5 Haalbaarheid

De haalbaarheid van deze pilot is hoog te noemen op basis van de huidige samenwerking. In de gemeente Enschede werken de betrokken partijen aan de onderwijs-jeugdhulparrangementen met een gezamenlijk doel. Er zijn door de betrokken partijen afspraken gemaakt over taken en verantwoordelijkheden, waardoor het vertrouwen onderling goed is. Er is afstemming over de ontwikkelingen binnen de pilot en de dialoog is continu gaande. Er zijn ook al resultaten zichtbaar van de pilot: scholen zien onder andere een positief effect op het schoolverzuim en willen graag de werkwijze met OJA structureel maken. Het

grootste voordeel dat leerlingen, ouders en onderwijspersoneel ervaren is dat hulp snel kan worden ingezet.

De gemeente Enschede heeft gekozen voor hoofdaanbieders per school die alle jeugdhulp in de school moeten vormgeven. Dit betekent dat de hoofdaanbieders zelf contracten moeten sluiten of afspraken moeten maken met andere aanbieders indien zij zelf niet de jeugdhulp kunnen bieden of wanneer ouders de voorkeur uitspreken voor een andere jeugdhulpaanbieder. Dat kost op dit moment nog veel energie, tijd en geld voor de hoofdaanbieders. Onder andere hierdoor liggen de kosten hoger dan eerst verwacht werd. Desalniettemin lukt het de eerste hoofdaanbieders om met de ontvangen middelen (inclusief bezuiniging) alle zorg te organiseren.

3.2 Hengelo

3.2.1 Achtergrondinformatie

In de gemeente Hengelo is geconstateerd dat circa 60-80% van de leerlingen die speciaal (basis/voortgezet) onderwijs volgt ook individuele jeugdhulp vanuit de gemeente ontvangt. Deze jeugdhulp wordt door een groot aantal verschillende zorgorganisaties geboden, waardoor er veel verschillende jeugdhulpverleners in de scholen komen. Naast extra jeugdhulp krijgen deze leerlingen ook op school extra ondersteuning om tot leren te komen. Rondom deze, vaak kwetsbare, leerlingen worden vanuit verschillende hoeken extra hulp ingezet. In 2019 is Hengelo in samenwerking met de gemeenten Borne en Hof van Twente gestart met een verkenning met als doel de jeugdhulp voor leerlingen van deze zorgintensieve scholen beter en slimmer te gaan organiseren.

3.2.2 Doel en doelgroep

De gemeente Hengelo is in samenwerking met de gemeente Borne en Hof van Twente, scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs en praktijkonderwijs en zes jeugdhulpaanbieders een pilot gestart waarin leerlingen in de school een deel van de jeugdhulp ontvangen. De pilot is gericht op leerlingen die onderwijs volgen op een school voor speciaal (voortgezet) (basis)onderwijs of praktijkonderwijs en extra ondersteuning nodig hebben op het gebied van jeugdhulp. Het doel van deze samenwerking is om kinderen en jongeren vroegtijdig binnen de (vertrouwde) schoolsetting extra ondersteuning te bieden.

Overzicht

1. 839 leerlingen
2. Zeven scholen
3. Speciaal basisonderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 3 en 4, praktijkonderwijs
4. Investering ca. 8% van het totale jeugdhulpbudget ambulant.

3.2.3 Uitvoerbaarheid

Deze pilot start in schooljaar 2020-2021, waardoor er op dit moment nog geen ervaring is opgedaan met betrekking tot de uitvoerbaarheid. Scholen, jeugdhulpaanbieders en gemeenten hebben een gezamenlijk ontwerp voor de pilot gemaakt. De scholen hebben voor de start van de pilot geïnventariseerd welke hulpvragen en welke ondersteuning er nodig is vanuit de jeugdhulpaanbieders. Op basis van deze inventarisatie wordt door de zes jeugdhulpaanbieders een team van jeugdprofessionals samengesteld die de gevraagde expertise aan scholen kunnen bieden. Dit is een mix van expertise vanuit de jeugd GGZ, de specialistische jeugdhulp en de zorg voor kinderen met een licht verstandelijke beperking. Iedere school heeft een vaste contactpersoon binnen dit team, waardoor vragen snel opgepakt kunnen worden. Daarnaast zijn er ook vaste contactpersonen van de drie gemeenten toegevoegd aan het team

van jeugdprofessionals, zodat iedereen elkaar snel kan vinden op het moment dat er extra zorg nodig is of moet worden bekeken op welke manier er vanuit het voorliggende veld hulp kan worden ingezet. Het team wordt aangestuurd door een coördinator, die het overzicht bewaart en bijstuurt waar nodig. Tot slot zijn er ook enkele scholen met onderwijs-zorgklassen waar een structurele koppeling tussen onderwijs en jeugdhulp wordt gemaakt.

3.2.4 Financiering

De gemeente financiert de jeugdhulp die op de scholen wordt ingezet door een deel van het totale jeugdhulpbudget vrij te maken voor de zes jeugdhulp-aanbieders. Op basis van de benodigde jeugdhulpverlening in vorige schooljaren is dit budget vastgesteld. De financiering van de gemeente wordt ingezet in de vorm van aantal fte jeugdhulpaanbieders (bijv. dagdeel GGZ voor school X). Dit betreft een functiebekostiging. Scholen bepalen in overleg met de gemeente en jeugdhulpaanbieders samen wat het best passende aanbod is. Zo heeft de ene school behoefte aan psycho-educatie en de andere school heeft behoefte aan diagnostiek en behandeling in de school.

In de pilotfase wordt geen bijdrage gevraagd in middelen vanuit het onderwijs. Wel wordt gevraagd de eigen inzet gelijk te houden, ruimte in de school beschikbaar te stellen, transparant te zijn over de financiering in het onderwijs en actief mee te denken over hoe middelen het best gebruikt kunnen worden.

Leerlingen van gemeenten die niet betrokken zijn bij de pilot kunnen in groepsactiviteiten meedoen. Voor individuele hulpverlening is een beschikking vanuit de eigen gemeente nodig. De onderwijs-zorgklassen worden door de betrokken gemeenten voorgefinancierd en met de gemeenten van herkomst van de leerlingen onderling verrekend.

3.2.5 Haalbaarheid

De gemeenten Hengelo, Borne en Hof van Twente hebben een pilot opgezet waarin aandacht is voor de samenwerking tussen de verschillende partijen. De samenwerking bepaalt in hoge mate de haalbaarheid van de pilot. Op dit moment is op basis van de samenwerking de haalbaarheid hoog te noemen. De betrokken partners hebben een gezamenlijk doel en hebben hierover duidelijke afspraken gemaakt. Er is daarnaast een stuurgroep geformeerd die de pilot nauwlettend volgt en waar nodig kan bijsturen. In november 2021 wordt een besluit genomen over het vervolg van de pilot. De intentie van alle betrokken partijen is meerjarig een vervolg te gaan organiseren.

3.3 Almelo

3.3.1 Achtergrondinformatie

De gemeente Almelo zet zich in op de verdere ontwikkelen van haar (preventief) jeugdbeleid door te investeren in opvoedingsondersteuning, vroegsignalering en de verbinding van jeugdhulp binnen het onderwijs. Om te achterhalen waar de grootste inzet van jeugdhulp was heeft de gemeente haar jeugdhulpdata verbonden aan onderwijslocaties. Hieruit bleek dat er sprake was van hoge individuele inzet van jeugdhulp (55-80%) bij leerlingen van met name twee scholen voor speciaal onderwijs (cluster 3 en 4). Bij zowel het onderwijs als gemeente lag er de behoefte deze hulp op school beter en eenvoudiger te organiseren.

3.3.2 Doel en doelgroep

De gemeente Almelo gaat beginnen met het opstarten van twee pilots waarin leerlingen in de school jeugdhulp ontvangen. Het doel van deze pilots is om het aantal jeugdhulpverleners in de school terug te dringen, de jeugdhulp eenvoudiger te organiseren en daarmee de administratieve lasten en uitgaven voor jeugdhulp te verminderen. De pilots zijn gericht op leerlingen die onderwijs volgen op een school voor speciaal onderwijs (cluster 3 en 4) en extra ondersteuning nodig hebben op het gebied van jeugdhulp.

3.3.3 Huidige ontwikkeling

In schooljaar 2019-2020 is de eerste opzet van de twee pilots met het onderwijs en jeugdhulpaanbieders vormgegeven. Beide scholen zijn gevraagd om een hoofdaanbieder voor de (specialistische) jeugdhulp aan te bieden. Het wijkteam wordt gevraagd om vervolgens samen met school en aanbieder een integraal plan voor de ondersteuning van de kinderen binnen school te maken. Hiervoor wordt allereerst in kaart gebracht hoeveel uur ondersteuning er in een klas vanuit jeugdhulp nodig is. Op basis van deze uren en eerdere individuele beschikkingen voor jeugdhulp, wordt duidelijk hoeveel uren er aan ondersteuning in de school nodig is. De financiering van deze uren wordt ingezet in de vorm van aantal fte jeugdhulpaanbieders per school. Er wordt op maat gekeken naar wat er nodig is voor een goede verbinding met eventuele inzet van jeugdhulp in de thuissituatie. De intentie is om in schooljaar 2021-2022 met de pilots te starten.

Vanuit zorgintensief vindt samenwerking en afstemming met gemeenten in de regio plaats. Daarnaast maken beide scholen voor speciaal onderwijs samen met gemeente Almelo uit van de landelijke pilot van Zorg In Onderwijs (ZIO). Kennis en ervaring van de regionale en landelijke pilots dragen bij in deze verdere ontwikkeling.

3.4 Hellendoorn

3.4.1 Achtergrondinformatie

In de gemeente Hellendoorn verzorgt de Elimschool onderwijs aan kinderen van 4 tot en 18 jaar met psychische stoornissen en gedragsproblemen. De school heeft sinds de komst van passend onderwijs de wens om collectief jeugdhulp in de school te halen. Ook de gemeente Hellendoorn ziet dat jeugdconsulenten vaak gelijksoortige vragen op casusniveau krijgen, die steeds opnieuw uitgezocht moeten worden. Dit heeft ervoor gezorgd dat beide partijen samen met elkaar in gesprek zijn om collectief arrangeren mogelijk te maken. De ontwikkelingen binnen de Twentse Transformatie werken hierbij als een katalysator.

3.4.2 Doel en doelgroep

Het doel van het ontwikkelen van een onderwijs-zorgarrangement is om kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte vroegtijdig en in de schoolse setting passende hulp te bieden. Op deze manier kan doorverwijzen naar specialistische hulp mogelijk voorkomen worden en worden de uitgaven voor jeugdhulp mogelijk verminderd. Het onderwijs-zorgarrangement wordt ontwikkeld voor de leerlingen van 4 tot 12 jaar die onderwijs volgen aan de Elimschool (SO). Het voortgezet speciaal onderwijs wordt op dit moment nog niet meegenomen.

3.4.3 Huidige ontwikkeling

Er is een projectgroep ingesteld bestaande uit twee medewerkers van de gemeente Hellendoorn, het zorgteam en de onderdirecteur van de Elimschool (SO) en de directeur van het samenwerkingsverband. Zij zijn gestart met een doelgroepverkenning om de ondersteuningsbehoefte van de leerlingen in kaart te brengen. Deze verkenning is afgerond en op inhoud is er overeenstemming over het doel van het onderwijs-zorgarrangement. Momenteel wordt er over de praktische uitwerking gesproken. Daarvoor worden op korte termijn ook de jeugdhulpaanbieder⁵ en enkele buurgemeenten uitgenodigd om mee te denken. Er gaan ook veel kinderen van andere gemeenten dan Hellendoorn naar de Elimschool.

⁵ De Elimschool werkt reeds nauw samen met één jeugdhulpaanbieder.

3.5 Oldenzaal

3.5.1 Achtergrondinformatie

De gemeente Oldenzaal is rond 2018 begonnen met de verkenning van onderwijs en jeugdhulp. Er is destijds een ronde gedaan langs de scholen in Oldenzaal om in kaart te brengen welke behoeften en wensen er binnen de scholen zijn. Er is zowel gekeken naar de inzet van meer preventieve zorg uit het voorliggende veld als naar inzet van (specialistische) jeugdhulp. In die periode is er ook regelmatig gekeken naar de ontwikkelingen binnen de gemeente Enschede op het gebied van jeugdhulp binnen het onderwijs. In de gemeente Oldenzaal staan twee zorgintensieve scholen die vooral leerlingen ontvangen uit de gemeenten Oldenzaal, Losser en Dinkelland. De al jarenlang bestaande hechte samenwerking voor de jeugd in Noordoost Twente en de aandacht die in de regio Twente wordt besteed aan zorgintensieve scholen hebben ervoor gezorgd dat de drie gemeenten (Oldenzaal, Losser en Dinkelland) de mogelijkheden willen verkennen met betrekking tot het bieden van jeugdhulp in het onderwijs. Dit in nauwe samenhang met de ondersteuning die de scholen bieden vanuit passend onderwijs.

3.5.2 Doel en doelgroep

De gemeenten zitten nog volop in de ontwikkelfase en zijn met elkaar aan het verkennen wat er nodig is en naar welk exact doel gestreefd wordt met de inzet van jeugdhulp in het onderwijs. In ieder geval is een doel het realiseren van een doorgaande ondersteuningslijn van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs voor de leerlingen van sbo de Windroos en het Twents Carmel College, locatie praktijkonderwijs. Hiervoor is gekozen omdat veel leerlingen van sbo de Windroos de overstap maken naar het Twents Carmel College, locatie praktijkonderwijs.

De doelgroep die de gemeenten voor ogen hebben betreft de leerlingen van sbo de Windroos en de locatie praktijkonderwijs van het Twents Carmel College. Dit zijn leerlingen in de leeftijd van 4 tot en met 20 jaar die extra ondersteuningsbehoeften hebben.

3.5.3 Huidige ontwikkeling

De gemeenten hebben besloten om een pilot zorgintensief te starten op twee scholen: sbo de Windroos en het Twents Carmel College, locatie praktijkonderwijs. Deze scholen zijn gekozen omdat een groot percentage van deze leerlingen ook jeugdhulp ontvangt (respectievelijk 47% en 33%). De afgelopen periode zijn er vanuit de gemeenten gesprekken gevoerd met directie en bestuur van beide scholen. De scholen staan positief tegenover het brengen van jeugdhulp in de school. Sbo de Windroos heeft eerder laten weten veel verschillende jeugdhulpverleners in de school te krijgen en hoopt dat dit ook

anders georganiseerd kan worden. Om richting te kunnen geven aan hoe de pilot wordt vormgegeven worden er op dit moment voorbereidende werkzaamheden verricht. Er wordt een nulmeting gedaan waarbij onder andere het volgende in kaart wordt gebracht: de leerling populatie vanuit zowel school als jeugdzorg, de specifieke (ondersteunings)behoeften van de leerlingen en welke jeugdhulpverleners er momenteel in de scholen actief zijn. Na de nulmeting willen de gemeenten graag het gesprek aangaan met de twee scholen, jeugdhulpaanbieders en ouders om samen de mogelijkheden rondom jeugdhulp in de school te verkennen. De vorm van de pilot is in ontwikkeling, maar de ambitie is om een op maat gerichte aanpak te ontwikkelen waar iedere leerling een beroep op kan doen.

3.6 Overzicht regio Twente

In de regio Twente zijn binnen verschillende gemeenten initiatieven opgestart om de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp voor kinderen die op een school zitten voor (voortgezet) speciaal (basis) onderwijs te verbeteren. De inzet is om kinderen eerder passende hulp te bieden, zodat ze zich maximaal kunnen ontwikkelen. In zowel Enschede als Hengelo is ervoor gekozen om een pilot te starten waarbij de jeugdhulp in de scholen komt. De financiering voor deze jeugdhulp komt vanuit de gemeente. De gemeente Enschede pakt het daarbij groter aan door de afspraak dat de jeugdhulpaanbieder van de school alle gevraagde jeugdhulp verzorgt, van eenvoudige tot zeer complexe problematiek. De basis van de pilots ligt in beide gemeenten bij de goede samenwerking tussen onderwijs, gemeenten en jeugdhulpaanbieders. Dit maakt ook dat de kans van slagen hoog is. Er is samen in kaart gebracht wat de ondersteuningsbehoeften van de kinderen en/of leraren is, zodat kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Dit vraagt van alle partijen om continu met elkaar in overleg te blijven, elkaar te vertrouwen op professionaliteit en inzicht te geven in de gebruikte werkwijzen en financiën.

H4 | Voorbeelden Nederland

4.1 Almere

4.1.1 Achtergrond

De gemeente Almere en het onderwijs kennen al sinds 2007 een intensieve samenwerking om kinderen en jongeren zo goed mogelijk te laten opgroeien. De visie van wethouder René Peeters (2010-2018), waarin wordt gesteld dat alles zo dicht mogelijk rondom het kind georganiseerd moet worden, is een van de aanleidingen geweest om onderwijs-jeugdhulparrangementen (OJA) te starten. In de scholen werd in deze periode gemerkt dat er vaak veel verschillende professionals in de school kwamen om leerlingen hulp te verlenen. Dit moest eenvoudiger en beter georganiseerd kunnen worden.

Het verbinden van onderwijs en jeugdhulp moet het mogelijk maken om jeugdhulp tijdiger en preventiever in te zetten. In Almere is ervoor gekozen om de pilot te richten op ambulante jeugdhulp en preventie, maar niet op de jeugd-GGZ. Deze keuze is gemaakt omdat de gemeente wel duidelijk zicht had op de ambulante jeugdhulp, maar nog niet op de jeugd-GGZ. Daarnaast is de vindplaats van kinderen die hulp krijgen vanuit de jeugd-GGZ niet altijd de school. Er is met de pilot aangesloten bij de vraagstukken die binnen de scholen leefden.

4.1.2 Doel en doelgroep

De gemeente Almere kent vijf stedelijke onderwijsvoorzieningen met een onderwijs-jeugdhulparrangement (OJA) en twee onderwijsvoorzieningen met jeugdhulp-onderwijsarrangement (OJA). Door onderwijs en jeugdhulp te verbinden moet het mogelijk worden om jeugdhulp tijdiger en preventiever in te zetten. Het moet leiden tot een zorgtransformatie met beter maatwerk, waarbij kinderen op de OJA-scholen minder specialistische jeugdhulp nodig hebben én het beter doen op school. Het doel van deze aanpak is dus om de uitgaven aan jeugdzorg te verminderen om daarnaast de doeltreffendheid van de jeugdhulp te vergroten, een beter maatschappelijk perspectief voor de kinderen en passende ondersteuning in het gezin/systeem.

Er is voor gekozen om de onderwijs-jeugdhulparrangementen op vier verschillende scholen aan te bieden. Daarnaast is er ook een jeugdhulp-onderwijsarrangement op een school voor speciaal onderwijs en 2 JOA groepen op een school voor speciaal basisonderwijs die ook een OJA heeft. De OJA-

Overzicht

1. 1.143 leerlingen
2. Vier scholen met OJA, waarvan een school met OJA en JOA en een school met JOA
3. Speciaal basisonderwijs, PrO en OPDC
4. Investering van 6.6% van het totale jeugdhulpbudget zonder verblijf.

scholen zijn twee scholen in het speciaal basisonderwijs, het OPDC en de praktijkschool. Er is gekozen voor deze scholen, omdat een groot deel van de leerlingen op deze scholen reeds jeugdhulp ontvangen door middel van individuele ondersteuningstrajecten. Het betreft in totaal 1.400 kinderen uit Almere in de leeftijd van 4 tot 18 jaar.

Het JOA is bedoeld voor kinderen bij wie de jeugdhulp weliswaar voorliggend is aan het onderwijs, maar bij wie wel sprake is van een onderwijsperspectief. Deze kinderen worden tijdelijk in een 'normaliserende setting' geplaatst om vandaaruit er weer aan te bouwen om zo snel mogelijk weer geheel aan onderwijs deel te nemen.

4.1.3 Uitvoerbaarheid

In 2015 zijn sbo de Watertuin en het OPDC gestart met een onderwijs-jeugdhulp-arrangement. In 2016 is sbo de Bombardon gestart en als laatste, in 2018, is het praktijkonderwijs begonnen. Op al deze scholen wordt een OJA aangeboden, waarbij hulpverleners in de school zonder beschikking jeugdhulp zonder verblijf op school en thuis konden bieden, behalve JGGZ. De scholen hebben zelf de keuze gemaakt voor een hoofdaanbieder die de hulpverlening kan bieden. De hoofdaanbieder is verantwoordelijk voor alle afgesproken jeugdhulp zonder verblijf en kan, indien nodig, een onderaanbieder contracteren voor hulp die ze zelf niet kunnen leveren.

Wanneer een leerling onderwijs volgt op een school waar een OJA aanwezig is, hebben ouders geen beschikking nodig van de gemeente voor toegang tot jeugdhulp op school. De school kan samen met ouders, kind en jeugdhulpaanbieder in gesprek gaan om te kijken waar het kind het beste mee geholpen is. Dit kan individuele ondersteuning zijn, maar ook (preventieve) activiteiten als groepstraining zijn mogelijk.

4.1.4 Financiering

De gemeente Almere financiert de pilot door middel van een subsidie. De hoogte van de middelen uit het jeugdhulpbudget is bij schatting in 2015 vastgesteld op basis van de (individuele) beschikkingen voor jeugdhulp zonder verblijf die leerlingen van de desbetreffende school op dat moment kregen. Voor het praktijkonderwijs is het vastgesteld op basis van de individuele beschikkingen. De subsidie wordt verstrekt door middel van een lumpsumfinanciering, een populatiebepaling. Dit is een vast bedrag voor alle inzet die voor de OJA-aanpak nodig is. De jeugdhulp-aanbieder in de school beheert het budget en organiseert de benodigde (ambulante) jeugdhulp voor alle leerlingen, op school en thuis. Kinderen die naar een school gaan waar OJA wordt aangeboden komen altijd in aanmerking voor OJA onder schooltijd, ook wanneer ze niet woonachtig zijn in de gemeente Almere. Ondersteuning thuis wordt geboden door de gemeente waar een kind woont.

Iedere OJA-school werkt met een integrale begroting, waarin de middelen van het onderwijs, de subsidie jeugdhulp en de middelen van het samenwerkingsverband zijn opgenomen. Deze integrale begroting maakt per OJA-school inzichtelijk waar de middelen voor ingezet worden. De financiering vanuit het samenwerkingsverband is gelijk gebleven op basis van de TLV's per leerling.

4.1.5 Haalbaarheid

De haalbaarheid van deze pilot is hoog. De gemeente, scholen, het samenwerkingsverband en jeugdhulpaanbieders hebben samen afspraken gemaakt over de hulp die binnen het OJA geboden kan worden, ook wat betreft de financiering. De bereidheid en het vertrouwen in elkaar was voldoende om het project te starten en na vijf jaar is er een MKBA-onderzoek⁶ uitgevoerd om onder meer het maatschappelijk effect te onderzoeken. Uit dit onderzoek blijkt dat er een positief effect is voor de jeugdhulp die ingezet wordt in het sbo. Dit effect is er voor een groot deel doordat er positieve immateriële baten zijn. Voor de jeugdhulp die ingezet wordt in het PrO en het OPDC worden minder positieve effecten gevonden en resulteert de OJA-aanpak niet in een positief maatschappelijk rendement. De belangrijkste uitkomst van het onderzoek is dat het maatschappelijk rendement positief is, maar dat het financieel rendement substantieel negatief is.

De gemeente Almere heeft ervoor gekozen om vanaf januari 2021 de OJA-aanpak aan te passen voor het sbo en OPDC. Hier wordt een OJA-variant ingevoerd waarbij alleen de jeugdhulp onder schooltijd nog binnen het arrangement valt. De jeugdhulp in de thuissituatie kan dan alleen door middel van een beschikking worden ingezet. Hiervoor is gekozen omdat het in de huidige OJA-aanpak nog te vaak voorkwam dat leerlingen op een OJA-school individuele beschikkingen kregen (bijv. via de huisarts) voor ambulante jeugdhulp thuis. Het PrO blijft in ieder geval nog een jaar met de huidige OJA-aanpak werken. Deze groep werkt nog niet zolang met een OJA en heeft meer tijd nodig om effecten zichtbaar te maken, vanwege de LVB-populatie. Daarnaast wordt 40% van het OJA ingezet voor hulp in de thuissituatie, wat bij een stap terug naar individuele beschikkingen misschien niet meer bereikt wordt.

⁶ AEPB Onderzoek en advies, 2020. MKBA Jeugdhulp in school. <https://www.sociaalweb.nl/cms/files/2020-04/aepb-rapport-nr.2020-050.pdf>

4.2 Amsterdam

4.2.1 Achtergrond⁷

In de gemeente Amsterdam ontvangt tot 60% van de kinderen op een school voor speciaal onderwijs jeugdhulp. Het is deze doelgroep die kwetsbaar is voor schooluitval. Om in aanmerking te komen voor extra (specialistische) jeugdhulp moesten ouders deze hulp apart voor hun kind aanvragen. Dit vraagt van ouders een stap naar de hulpverlening en is voor gemeenten een grote administratieve taak. De gemeente Amsterdam heeft daarom vanaf schooljaar 2018-2019 de ondersteuning op scholen voor speciaal onderwijs, praktijkonderwijs, zorglocaties en bovenschoolse voorzieningen anders ingericht. Het project specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs (SJSO) maakt het mogelijk dat ondersteuning in de school kan plaatsvinden. Er worden vaste (specialistische) jeugdhulpverleners ingezet per school, die de kinderen kunnen bijstaan wanneer nodig. Hierbij kan gedacht worden aan ondersteuning voor autisme, ADHD, angst of depressie, maar ook aan licht verstandelijk beperkte kinderen of kinderen die gebukt gaan onder ernstige thuisproblematiek. De jeugdhulpverleners sluiten aan bij het zorgteam van de school.

4.2.2 Doel en doelgroep

Het doel van het project SJSO is om de jeugdhulp thuis en in het gezin dichterbij de ondersteuning op school te brengen. Het tijdig bereiken en ondersteunen van het bredere spectrum van kwetsbare kinderen en jongeren tijdens hun (schoolse) ontwikkeling staat daarbij voorop. Ook is het doel om de bureaucratie rondom de inzet van jeugdhulp te verminderen. Het idee is dat het beter is om jeugdhulp binnen het onderwijs-zorgteam te organiseren en zo onnodig papierwerk en wachtlijsten te voorkomen. Het project richt zich op leerlingen die onderwijs volgen op scholen voor speciaal onderwijs (cluster 3 en 4), praktijkscholen, tussenvoorzieningen en bovenschoolse voorzieningen én bij wie daarnaast sprake is van een licht verstandelijke beperking, gedragsstoornissen en/of psychische problemen.

Overzicht

1. 6.000 leerlingen
2. 50 scholen
3. Speciaal onderwijs (cluster 3 en 4), praktijkscholen, tussenvoorzieningen en bovenschoolse voorzieningen.

4.2.3 Uitvoerbaarheid

In schooljaar 2018-2019 is de gemeente Amsterdam gestart met het project SJSO. De specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs kent twee vormen van jeugdhulp, namelijk 1) de hulp die verbonden is aan school en daar beschikbaar is ter ondersteuning van leerling en gezin, ook in de thuissituatie, en

⁷ Van Binsbergen, M., Koopman, P., en Lourens, J. (2020); In één hand: specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs, Kohnstamm Instituut.

2) hulp verbonden aan een specifieke klas of voorziening binnen het onderwijs. Op de scholen die deelnemen aan het project SJSO zit een vaste specialistische jeugdhulpverlener, die onderdeel is van het zorgteam van de school.

Deze hulpverlener kan zelf specialistische hulpverlening bieden aan leerlingen die dit nodig hebben. Er zijn in de scholen wekelijks overleggen waarin leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften besproken worden en waarbij de hulpverlener vanuit de specialistische jeugdhulp advies kan geven. Dit kunnen tips zijn over hoe leraren met gedrag om kunnen gaan, maar hier kan ook uit naar voren komen dat een leerling individueel aan de slag gaat met de hulpverlener. Er is geen verwijzing nodig vanuit de gemeente; de school bepaalt dus zelf of extra ondersteuning wenselijk is en kan direct doorpakken.

4.2.4 Financiering

De gemeente Amsterdam financiert de jeugdhulp die ingezet wordt op de scholen. Hiervoor is er een gemeentelijk inkoopmodel, het raamcontract SJSO, waarbij de gemeente Amsterdam scholen en jeugdhulpaanbieders ruimte biedt op zelf samenwerkingspartners uit te zoeken. In dit raamcontract zijn 16 jeugdhulpaanbieders geselecteerd. Deze jeugdhulpverleners bieden, indien nodig, zowel ondersteuning in de school als ondersteuning thuis. In totaal stelt de gemeente Amsterdam in 2020 € 17 miljoen⁸⁹ beschikbaar voor dit project. Het SJSO blijft tot 1 augustus 2021 een algemene voorziening. De inzet is gebaseerd op een afname van een bepaald aantal fte-plekken, die per school direct beschikbaar zijn.

Leerlingen die niet woonachtig zijn in de gemeente Amsterdam of Diemen kunnen gebruikmaken van de diensten die SJSO aanbiedt wanneer het hulp uit de basisvoorziening betreft (preventieve, kortdurende of groepsgerichte en klassikaal). Op het moment dat een leerling extra ondersteuningsbehoeften heeft, zal de gemeente Amsterdam en Diemen de zorg voorfinancieren en achteraf afrekenen met de desbetreffende regio.

Toekomst

De raamovereenkomst loopt tot 31 juli 2021, waarna de SJSO een individuele voorziening wordt binnen de specialistische jeugdhulp als 'ambulante jeugdhulp in netwerk jeugdige'. Hiervoor is een nieuwe aanbesteding uitgezet voor een raamovereenkomst na 31 juli 2021 voor de gemeente Amsterdam. Per 1 januari 2022 sluiten ook de gemeenten Diemen, Uithoorn en Ouder-Amstel aan. Het SJSO wordt geïntegreerd in de inkoopopdracht voor specialistische jeugdhulp, omdat de ervaring heeft geleerd dat problemen binnen de leerlingenpopulatie van het speciaal onderwijs zich vaak niet beperken tot de onderwijsomgeving. Dit

8 Gemeente Amsterdam begroting 2020 -
file:///C:/Users/eygn23993/Downloads/begroting_2020_na_raadsbehandeling.pdf

⁹ Rekenkamer Metropool Amsterdam (2020) Jeugdhulp in Amsterdam Onderzoeksrapport

maakt dat de specialistische hulp blijvend wordt ingezet op het speciaal onderwijs.

De gemeente Amsterdam kiest voor functiebekostiging met een vast budget voor de zorgaanbieder. Dit is een variant van taakgerichte bekostiging. Per jaar wordt met aanbieders een taak overeengekomen en hier wordt een vast budget voor beschikbaar gesteld.

4.2.5 Haalbaarheid

De gemeente Amsterdam heeft in samenwerking met de gemeente Diemen goede afspraken gemaakt met het onderwijs over de inzet van jeugdhulp. Er is een gezamenlijk doel, waarnaar in afstemming met betrokken partijen gestreefd wordt. Gebleken is dat de SJSO op inhoud succesvol is¹⁰. Er is een neergaande trend in het aantal doorverwijzingen en er is een daling in de kostprijs van de verwijzing. Door SJSO onder te brengen bij de inkoop specialistische jeugdhulp 2021 is het mogelijk om nog beter problemen te signaleren en aan te pakken. De positieve elementen van de SJSO kunnen daarmee geborgd worden. Dit maakt dat de haalbaarheid van dit onderwijs-zorgarrangement hoog is.

¹⁰ Van Binsbergen, M., Koopman, P., en Lourens, J. (2020); In één hand: specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs, Kohnstamm Instituut.

4.3 Rotterdam

4.3.1 Achtergrond

In Rotterdam is men sinds de invoering van de Wet passend onderwijs en de Jeugdwet aan de slag om de zorg op school goed te organiseren. Bij de start werd opgemerkt dat de zorg op school niet voor alle kinderen goed was ingevuld, wat maakte dat de samenwerkingsverbanden contact zochten met de gemeente. In het begin lag de focus op het in kaart brengen van de behoeften van de leerlingen en later is er meer gericht gekeken naar het bij elkaar brengen van deze behoeften in specifieke onderwijs-zorgarrangementen. De ambitie van de gemeente is om de werelden van onderwijs, preventieve zorg en jeugdhulp dichter bij elkaar te brengen. Op deze manier willen ze een doorlopende lijn creëren tussen onderwijs en zorg. In 2018 heeft de gemeente Rotterdam, in samenwerking met de gemeenten Brielle, Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel en Lansingerland, een aanbestedingsprocedure gevolgd voor de in te zetten jeugdhulp in onderwijs-zorgarrangementen.

4.3.2 Doel en doelgroep

De gemeente Rotterdam heeft als doel alle leerlingen passende ondersteuning te bieden, juist wanneer de basisondersteuning vanuit onderwijs of de preventieve zorg ontoereikend is. Dit door middel van het inzetten van onderwijs-zorgarrangementen, waarmee op de langere termijn mogelijk ook besparingen kunnen ontstaan op specialistische zorg en (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 3 en 4. De gemeente Rotterdam is gestart met onderwijs-zorgarrangementen in het (v)so, omdat een groot aantal leerlingen hier complexe ondersteuningsbehoeften heeft. Later zijn er ook pilots gestart in het sbo, PrO, OPDC, MBO-1 en het reguliere onderwijs (maatwerktrajecten).

4.3.3 Huidige ontwikkeling

In schooljaar 2017-2018 is in de gemeente Rotterdam een eenjarige pilot gestart met onderwijs-zorgarrangementen. Inmiddels zijn er ervaringen opgedaan met onderwijs-zorgarrangementen en wordt er gekeken naar hoe de inzet van onderwijs-zorgarrangementen nog beter tot zijn recht komt. De aanvraag van de onderwijs-zorgarrangementen is momenteel geregeld via de zorgonderwijspecialisten van MEE. Er zijn concrete afspraken gemaakt over de route die een leerling, leraar of ouders moeten volgen om een onderwijs-zorgarrangement te krijgen en welke zorgaanbieders de hulp vervolgens kunnen aanbieden. Er wordt vraaggericht gewerkt, waarbij de school als vind- en werkplaats fungeert.

De jeugdhulp die door middel van een onderwijs-zorgarrangement wordt aangeboden betreft alleen de jeugdhulp in de school en niet de jeugdhulp thuis. De zorgonderwijspecialist heeft mandaat om de jeugdhulp toe te kennen aan

een leerling of school. Er is voor deze vorm van jeugdhulp dan ook geen aparte beschikking van de gemeente nodig. De gemeente heeft middels een aanbestedingsprocedure aanbieders geselecteerd voor zeven percelen. De percelen staan voor de soort zorg die geleverd moet worden. Zo zijn er bijvoorbeeld twee percelen voor ambulante hulp in het SO en PO en is er ook een perceel voor het MBO-1 en OPDC bovenschools arrangement. Naar aanleiding van de ervaring die de gemeente de afgelopen jaren heeft opgedaan, wordt de huidige werkwijze geëvalueerd en wordt gekeken op welke manier de inzet van onderwijs-zorgarrangementen verder ontwikkeld kan worden.

4.4 Utrecht

4.4.1 Achtergrond

De gemeente Utrecht is in samenwerking met de samenwerkingsverbanden Utrecht PO en Sterk VO en buurtteamorganisatie Lokalis een pilot gestart met zorg in onderwijstijd. Aan deze pilot doen twee zml-scholen mee, waarbij op iedere school vaste hulpverleners worden geplaatst. Deze vaste hulpverleners zijn gespecialiseerd in het aanbieden van de zorg die de meerderheid van de kinderen nodig heeft. In totaal krijgen beide scholen 2 fte aan hulpverleners. Met het toewijzen van vaste hulpverleners aan de school zijn individuele afspraken met ouders over de inzet van verschillende hulpverleners niet meer nodig. De school biedt een collectieve voorziening, waarmee permanent zorg in onderwijstijd is gegarandeerd.

4.4.2 Doel en doelgroep

Het doel van de pilot is om de zorg eenvoudiger te organiseren voor ouders en school, dichterbij de leerling, en om de zorg beter te laten aansluiten bij de school. Het betreft leerlingen die onderwijs volgen aan twee zml-scholen (cluster 3), waar de grote meerderheid reeds gebruikmaakt van individuele zorgvoorzieningen, uit zowel middelen van de Jeugdwet als de Wlz. De problematiek van deze doelgroep betreft voornamelijk een verstandelijke beperking, al dan niet in combinatie met een motorische beperking of gedragsproblemen.

Overzicht

1. 344 leerlingen
2. Twee scholen
3. Speciaal onderwijs cluster 3
4. Bekostiging van 2 fte

4.4.3 Uitvoerbaarheid

Bij de start van de pilot (2017) is er in gesprek met de school gekeken welke hulpverlening leerlingen in de school nodig hebben en in hoeverre leerlingen op dat moment individuele beschikkingen kregen voor jeugdhulp. Op basis daarvan is besloten om op iedere school twee fte jeugdzorgmedewerkers aan te stellen. De jeugdzorgmedewerkers bieden specialistische hulp aan leerlingen en zijn in de school aanwezig om vragen van leraren of leerlingen te beantwoorden. In deze scholen kan een leraar of leerling met hulpvraag direct schakelen met de aanwezige jeugdzorgmedewerker. Deze jeugdzorgmedewerker gaat vanuit zijn expertise kijken welke hulp ingezet kan worden en zal vervolgens direct aan de slag gaan met het bieden van deze hulp.

In de uitvoering moet rekening worden gehouden met de werkwijze in Utrecht voor extra ondersteuning. In Utrecht werken ze met de kernpartneraanpak (zie kader). De zorgmedewerkers in de school sluiten aan op deze kernpartneraanpak.

Kernpartneraanpak

In Utrecht werken ze volgens de kernpartneraanpak op en verbonden aan de scholen. Dit betekent dat er door het samenwerkingsverband intensief wordt samengewerkt met leerplicht, buurtteams en jeugdgezondheidszorg (de kernpartners van de school). Wanneer de basisondersteuning op een school onvoldoende toereikend is, wordt de hulp van de kernpartners gevraagd. Indien zij niet de juiste ondersteuning kunnen bieden, wordt specialistische hulp ingeschakeld.

Sinds 1 januari 2020 wordt de jeugdhulp in de gemeente Utrecht georganiseerd door twee zorgaanbieders. Zij verzorgen samen alle jeugdzorg in Utrecht, met uitzondering van de bovenregionale voorzieningen. Hierdoor is het aantal contacten met zorgaanbieders beperkt en kan continuïteit van zorg geborgd worden op de school. Dit betekent ook dat de jeugdzorgmedewerkers die specialistische hulp bieden in de school werkzaam zijn bij een van deze twee zorgaanbieders.

4.4.4 Financiering

De inzet van de jeugdzorgmedewerkers wordt gefinancierd door de gemeente Utrecht. Dit betreft een financiering volgens functiebekostiging. Indien blijkt dat de ondersteuning geboden door de jeugdzorgmedewerkers voor een leerling onvoldoende toereikend is, is alsnog een individuele beschikking nodig. De zorgmedewerkers maken geen onderscheid tussen leerlingen woonachtig in Utrecht of buiten Utrecht. De financiering is bedoeld voor alle leerlingen van desbetreffende scholen.

Veel leerlingen in deze scholen ontvangen ook financiering vanuit de Wlz, omdat zij hun gehele leven extra zorg nodig blijven hebben. Voor zorg in onderwijstijd is geen Wlz-indicatie, waardoor school ouders moet benaderen met de vraag een deel van het budget hiervoor af te staan. Dit is niet wenselijk en zorgt voor lastige keuzes voor ouders. Inmiddels is er ook landelijk veel aandacht voor deze situatie. Door middel van landelijke pilots en landelijk onderzoek wordt gezocht naar oplossingen (zie ook de recente onderwijs-zorgbrief van VWS en OCW).

4.4.6 Haalbaarheid

De haalbaarheid van de pilot is gemiddeld. In de gemeente Utrecht is veel afstemming tussen de betrokkenen en er zijn duidelijke afspraken gemaakt over de inzet van de zorgmedewerkers in de school. Momenteel wordt er echter verder nagedacht over de vorm van de pilot, mede door de andere organisatie van de jeugdhulp in Utrecht.

De regio Utrecht is de aanpak en de impact van de pilot nu nog aan het evalueren. Ouders en scholen lijken tevreden te zijn over de huidige werkwijze. De scholen vinden het fijn om de zorgmedewerkers in huis te hebben en dat ze onderdeel zijn van het schoolklimaat. Hierdoor is samenwerking en afstemming eenvoudig en zorgen vaste gezichten voor vertrouwen. Ook ouders zijn blij dat er altijd zorgmedewerkers op school aanwezig zijn om hun kind waar nodig te ondersteunen. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de zorgmedewerkers niet teveel onderdeel worden van de school zelf. Er moet een goede balans zijn tussen kennis van en betrokkenheid op de leerlingen, de leraren, de ouders en het curriculum en de afstand die ook nodig is om professionele afwegingen te maken.

4.5 Zuid-Limburg

4.5.1 Achtergrondinformatie

In Zuid-Limburg¹¹ wordt er sinds de decentralisatie van jeugdhulp en passend onderwijs op verschillende niveaus samengewerkt. Deze regio kent een negatieve verevening en de gemeenten hebben te maken met tekorten op het Jeugdbudget. Dit maakt dat ze urgentie ervaren om onderwijs en jeugdhulp zo goed als mogelijk te organiseren. De regio Zuid-Limburg kent drie subregio's, die elk een eigen samenwerkingsverband hebben. De samenwerkingsverbanden werken al langere tijd nauw samen en hebben de ondersteuningsplannen op elkaar afgestemd. In samenwerking met gemeenten en besturen is ervoor gekozen om een vervolgstap te zetten en doelgroeparrangementen in te richten.

4.5.2 Doel en doelgroep

De regio Zuid-Limburg heeft als doel om, door middel van een doelgroeparrangement, de ondersteuning voor groepen jeugdigen in één keer te organiseren, waardoor er minder individuele voorzieningen nodig zijn. Daarnaast is ook een inhoudelijke verbetering van de ondersteuning, waardoor mogelijk minder jongeren uitvallen op school, een doel. De afstemming met ouders en eventueel jeugdhulp thuis is daarbij belangrijk. Dit wordt via het knooppunt¹² georganiseerd. De doelgroeparrangementen richten zich in eerste instantie op twee (v)so-scholen en een sbo-school. Op deze scholen zitten leerlingen van 4 tot en met 18 jaar met extra ondersteuningsbehoeften, zowel qua leren als qua gedrag.

Overzicht

1. 673 leerlingen
2. Drie scholen
3. Speciaal basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs
4. Wordt bepaald op basis van het plan van aanpak van de subsidieaanvrager.

4.5.3 Uitvoerbaarheid

Er is een toetsingskader¹³ opgesteld om in 2019 een drietal scholen de mogelijkheid te geven om te starten met een doelgroeparrangement, door een subsidie ter beschikking te stellen. Om een doelgroeparrangement goed vorm te geven wordt er allereerst een analyse gemaakt van de leerlingenpopulatie en de ondersteuningsbehoeften van deze doelgroep. Op basis daarvan wordt duidelijk welke inzet vanuit de jeugdhulp noodzakelijk is en in hoeverre er op grotere

¹¹ De regio Zuid-Limburg bestaat uit de gemeenten: Beek, Beekdaelen, Brunssum, Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem, Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Maastricht, Meersen, Simpelveld, Sittard-Geleen, Stein, Vaals, Valkenburg a/d Geul en Voerendaal.

¹² Een knooppunt is de basisstructuur waarin professionals integraal een situatie kunnen analyseren en een uitvoeringsplan opstellen.

¹³ Het toetsingskader geldt niet voor de gemeenten Heerlen, Voerendaal en Landgraaf. Zij treffen een aparte regeling voor hun jeugdigen en scholen.

schaal, in de school, jeugdhulp ingezet kan worden. De school maakt zelf de keuze welke jeugdhulpaanbieder de jeugdhulp in de school organiseert. De school betaalt de inzet van de jeugdhulp vanuit de ontvangen subsidie.

Er zijn inmiddels verschillende scholen voor speciaal (basis-) onderwijs gestart met het doelgroeparrangement en andere scholen zijn bezig met de voorbereidingen.

4.5.4 Financiering

De financiering van doelgroeparrangementen is vastgesteld op basis van het leerlingenaantal en de benodigde ondersteuning. De gemeente financiert de inzet van jeugdhulp in de school door middel van een subsidie. De school vraagt de subsidie bij de gemeente aan voor de te verwachten inzet aan jeugdhulp.

Hiervoor wordt door de school een plan van aanpak opgesteld. Aan de hand van een toetsingskader wordt bepaald of en voor welk subsidiebedrag de school in aanmerking komt. De subsidie wordt verstrekt als populatiebepoortiging

Alleen leerlingen die woonachtig zijn in een van de 13 gemeenten die deelnemen aan het toetsingskader ontvangen jeugdhulp via een doelgroeparrangement. Leerlingen afkomstig uit andere gemeenten hebben een individuele beschikking nodig om jeugdhulp in de school te ontvangen. De gemeenten Heerlen, Voerendaal en Landgraaf hebben een eigen werkwijze ten aanzien van doelgroeparrangementen.

4.5.5 Haalbaarheid

De haalbaarheid van doelgroeparrangementen is gemiddeld. Er zijn duidelijke afspraken gemaakt over wanneer een school in aanmerking komt voor een doelgroeparrangement en wat de school daarvoor moet organiseren. De huidige financieringsvariant is tijdelijk en afhankelijk van de behaalde resultaten wordt de huidige vorm van doelgroeparrangementen voortgezet. Binnen deze pilot is een toetsingskader ontwikkeld dat de gemeente helpt bij het toekennen van subsidie en dat de school stimuleert om concrete, haalbare doelen te stellen. Hierdoor is het mogelijk om bij te sturen en waar mogelijk de pilot te versterken.

4.6 Overzicht voorbeelden praktijk

In Nederland zijn verschillende pilots en projecten waarin de samenwerking tussen scholen voor (voortgezet) speciaal (basis)onderwijs en jeugdhulp verder wordt verkend. Deze rapportage omvat voorbeelden uit de praktijk die reeds verder zijn in hun ontwikkeling. Dat gezegd hebbende zijn er door heel Nederland meer regio's en gemeenten bezig met de ontwikkeling van onderwijs-zorgarrangementen. De manier waarop de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp wordt vormgegeven is verschillend. Dit is sterk afhankelijk van de lokale behoeften en de mate waarin er reeds werd samengewerkt tussen onderwijs, jeugdhulp en gemeenten. In de voorbeelden komt duidelijk naar voren dat gemeenten en onderwijs er vaak voor kiezen om met een vast aantal jeugdhulpaanbieders te werken en hen beschikkingsvrij¹⁴ jeugdhulp te laten verzorgen.

In alle pilots wordt duidelijk dat de financiering van onderwijs-zorgarrangementen een belangrijk thema is. Er wordt in de huidige voorbeelden gekozen voor een financiering door middel van het verstrekken van een subsidie of een financiering volgens het inkoopmodel. De gelden worden ingezet om jeugdhulpaanbieders of scholen de ruimte te bieden om zelf te kiezen waarvoor extra ondersteuning nodig is, vaak via een populatiebesteding. In de ene gemeente is ervoor gekozen om dit bedrag aan de jeugdhulpaanbieder te geven, in een andere gemeente is ervoor gekozen om dat budget te gebruiken om jeugdhulpverleners in een x aantal fte beschikbaar te stellen voor scholen. In Rotterdam en Amsterdam is ervoor gekozen om met een inkoopmodel te werken. Specifiek in Amsterdam heeft deze keuze ervoor gezorgd dat er structureel budget is voor specialistische jeugdhulp in de scholen. De jeugdhulpaanbieders gaan met de gemeente een overeenkomst aan, waarin ze vastleggen welke zorg zij leveren tegen een vast budget.

In twee gemeenten zijn de eerste resultaten van de inzet van (specialistische) jeugdhulp in de school bekend. In Almere blijkt er een positief maatschappelijk effect te zijn op het inzetten van de jeugdhulp in de school voor speciaal basis-onderwijs. In Amsterdam is er een neergaande trend in het aantal doorverwijzingen en is er een daling te zien in de kostprijs van de verwijzing. Dit zijn positieve resultaten, die laten zien dat, wanneer het goed georganiseerd wordt, kinderen eerder en sneller geholpen kunnen worden.

¹⁴ Dit geldt vaak wel alleen voor kinderen die woonachtig zijn in de gemeente die de pilot financiert.

H5 | Succesvolle samenwerking

Het opzetten van (collectieve) onderwijs-zorgarrangementen vraagt om een goede samenwerking tussen onderwijs, jeugdhulp en gemeenten. De verschillende partners moeten elkaar begrijpen en vanuit de meerwaarde voor het kind en gezin werken aan een gezamenlijke taal. Hieronder een overzicht van de werkzame factoren¹⁵ voor een succesvolle samenwerking:

1. Gedeelde visie en urgentie
2. Onderling vertrouwen
3. Goede randvoorwaarden
4. Sturing op samenwerking vanuit krachtig leiderschap
5. Borging in beleid en bestuur

Op basis van de werkzame factoren voor een succesvolle samenwerking heeft de regio Twente op alle factoren een goede basis gelegd. Binnen de regio is de urgentie om samen te werken vanuit een gezamenlijke visie aanwezig. De gezamenlijke ambitie in de regio is: 'Ieder kind verdient perspectief op een mooie toekomst'. Om deze ambitie te realiseren wordt er gewerkt aan een gezamenlijke visie op het verbinden, versterken, verbreden en ontwikkelen van initiatieven op zorgintensieve scholen. Er is een ontwikkeltafel zorgintensieve scholen samengesteld waar ontwikkelingen worden gedeeld en inzicht wordt gegeven in de manier waarop er binnen de gemeenten en het onderwijs gewerkt wordt. Verschillende gemeenten zijn al begonnen met onderwijs-zorgarrangementen en werken samen met de scholen en jeugdhulpaanbieders aan duidelijke afspraken en een heldere taakverdeling. Op dit moment betreffen de onderwijs-zorgarrangementen nog pilots waarin ook ruimte is gecreëerd voor monitoring en evaluatie. De projectleider die is aangesteld voor de ontwikkeltafel houdt contact met de betrokkenen en zorgt dat iedereen met elkaar in verbinding blijft.

¹⁵ Van der Grinten, M., Walraven, M., Kooij, D., Bomhof, M., Smeets, E., & Ledoux, G. (2018). Landelijke inventarisatie aansluiting onderwijs-jeugdhulp. Utrecht: Oberon

BMC

Databankweg 26D
3821 AL Amersfoort

Postbus 490
3800 AL Amersfoort

(033) 496 52 00
info@bmc.nl
www.bmc.nl

KvK 32078667
IBAN NL91ABNA0504035754
BTW NL80.86.63.598 B.01

Colofon

Auteurs:	L.J.E. Maessen MSc
Vormgeving:	Sabina van Zetten
Eindredactie:	Coosje Haan
Datum:	3 maart 2021
Projectnummer:	PO017071
Classificatie:	Openbaar
Status:	Definitief

In opdracht van: Twentse Transformatie

Dit rapport (inclusief eventuele bijlagen) is opgesteld door BMC en de (auteurs)rechten met betrekking tot de inhoud en het format van dit document berusten bij BMC. Dit document is uitsluitend bedoeld voor gebruik door de opdrachtgever en mag niet worden gepubliceerd of aan anderen ter beschikking worden gesteld zonder uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van BMC.

Kijk voor meer informatie ook eens op onze website www.bmc.nl

-